

“No ho escampis” als centres educatius de Menorca

Maria Àngels Barber

Rebeca Gutiérrez

RESUM

Per mor de la COVID-19, es va posar de manifest la importància d'adquirir uns hàbits saludables que ajudin a protegir-nos durant tota la vida de malalties infeccioses. Va ser així com van néixer els tallers "No ho escampis", destinats a la població escolar de l'illa de Menorca.

La intervenció es va dur a terme durant més de dos mesos i va arribar a 5.906 alumnes, amb una valoració de notable alt per part dels educadors. Després del programa es va observar una major consciència en la rentada de mans i l'ús de la màscara per part de l'alumnat. Els educadors van assegurar que havien millorat els seus coneixements sobre prevenció i augmentat la seva seguretat a l'hora d'oferir recomanacions.

RESUMEN

La COVID-19 puso de manifiesto la importancia de adquirir unos hábitos saludables que ayudaran a protegernos de enfermedades infecciosas durante toda nuestra vida. Fue así como nacieron los talleres "No ho escampis", dirigidos a la población escolar de la isla de Menorca.

La intervención se llevó a cabo durante más de dos meses y llegó a 5.906 alumnos, con una valoración de notable alto por parte de los educadores. Al finalizar el programa, se observó una mayor conciencia en el lavado de manos y en el uso de la mascarilla por parte del alumnado. Los docentes aseguraron haber mejorado sus conocimientos sobre prevención y haber aumentado su seguridad a la hora de ofrecer recomendaciones.

LA IMPORTÀNCIA DE LA PROMOCIÓ D'HÀBITS SALUDABLES

L'àmbit escolar és un dels espais on la població jove passa gran part del seu temps i la seva infància. Per aquest motiu, és essencial tenir en compte la influència que hi exerceix. És el lloc ideal per educar i promoció hàbits saludables.

Aquest tipus d'educació i promoció pretén transmetre coneixements creant habilitats i valors socials en els més joves, perquè triïn opcions saludables i, d'aquesta manera, poder millorar l'estat de salut de la població. L'educació per a la salut és l'eina de treball més rendible, eficaç i valuosa que té la comunitat educativa per fomentar i promoció aquests hàbits en els infants i en els adolescents.

L'any 1990 la normativa educativa s'amplia amb la Llei orgànica general del sistema educatiu (LOGSE), que estableix que la promoció de l'educació per a la salut és un tema transversal que hauria de ser present en totes les àrees curriculars.

L'alumnat té unes necessitats en matèria de salut que no poden ser cobertes pels pares o pel professorat sense l'ajuda del professional de la salut. És per aquest motiu que la figura de la infer-

mera escolar resulta imprescindible als centres educatius. De manera que aquesta hauria de ser un membre més de la comunitat educativa per treballar-hi en col·laboració. En països de l'entorn d'Europa com França, Suïssa, el Regne Unit i d'altres com els Estats Units, la figura del professional d'infermeria és una realitat.

En aquest curs escolar la pandèmia de la COVID-19 ha posat de manifest la importància de les accions preventives per al control de la transmissió de malalties infeccioses. Aquestes accions no només són útils per a la COVID-19, sinó també per prevenir altres malalties comunes en la població com la grip i la gastroenteritis.

Una de les mesures més importants que tenim és la correcta higiene de mans. Aquest gest tan senzill, però no per senzill de fàcil compliment, salva vides. El descobriment de la rentada de mans com a mesura higiènica capaç d'eliminar els microorganismes que hi són presents data de la primera meitat del segle XIX. Els estudis de Semmelweis constitueixen la primera evidència documentada i clara del benefici que aporta la rentada de mans en el control de malalties infeccioses. Segons l'OMS, la higiene de les mans és la mesura més important per evitar la transmissió de gèrmens perjudicials i impedir les infeccions associades a l'atenció sanitària, ja que les mans són la seva principal via de transmissió.

El Grup de Treball d'Higiene de Mans de l'Hospital General Mateu Orfila es va crear el 2017 amb la finalitat de promocionar i observar la higiene de mans entre el personal sanitari. Dins aquest grup de treball, es va pensar que era el moment idoni per adaptar la feina a fora de l'àmbit hospitalari, promocionant tota una sèrie de coneixements sobre la tècnica correcta de rentar-se les mans, l'ús correcte de la mascareta, la higiene respiratòria i la distància social. I oferir, així, unes eines per mantenir una convivència més segura amb l'entorn i prevenir malalties infeccioses. És aquí on es crea el grup No ho escampis.

L'Àrea de Salut de Menorca, representada pel grup No ho escampis, amb la col·laboració del Consell Insular de Menorca, va dissenyar unes xerrades informatives dirigides a la població en general. Es van dur a terme durant l'estiu de 2020 amb la participació dels diferents ajuntaments dels pobles de l'illa.

Amb l'arribada del mes de setembre, la proximitat de l'inici del curs acadèmic i les pors de tornar a l'escola en temps de pandèmia, el grup No ho escampis va veure l'oportunitat de continuar expandint aquests mateixos coneixements a l'àmbit escolar. Es volia proporcionar, tant a l'alumnat com al professorat, unes eines útils, unes pautes concretes per a la promoció de la salut i la prevenció de malalties infeccioses. Pautes que perduraran al llarg de la vida.

L'Àrea de Salut de Menorca, amb la Conselleria d'Educació, va iniciar la campanya "No ho escampis", amb la qual oferien tallers per a tots els nivells educatius i centres de l'illa.

OBJECTIUS DELS TALLERS "NO HO ESCAMPIS"

L'**objectiu** principal del grup No ho escampis és conscienciar la població escolar de la necessitat d'emprar aquestes mesures entenent el perquè d'aquesta necessitat, a més d'oferir un espai on

poder expressar i compartir les emocions sentides durant el confinament i, com a conseqüència, ajudar en la millora de la salut de la societat a través dels infants i els joves de Menorca.

Es va dur a terme fixant els objectius específics següents:

- Proporcionar els coneixements sobre les diferents mesures de prevenció i promoció de la salut adaptades a cada cicle formatiu.
- Educar i promocionar la correcta tècnica d'higiene de mans en els moments clau.
- Ensenyar l'ús correcte de la mascareta: com es posa, com es retira, com es guarda i com es renta.
- Explicar el concepte de la higiene respiratòria i la seva importància.
- Entendre el mecanisme de transmissió per gotes en les malalties respiratòries.
- Identificar i compartir les diferents emocions viscudes durant el confinament.
- Resoldre dubtes sobre les pròpies mesures de prevenció.
- Donar suport als docents en l'etapa de nova normalitat.

METODOLOGIA DE “NO HO ESCAMPIS”

Els mateixos centres interessats, mitjançant una adreça de correu electrònic, es van posar en contacte amb el grup. Aquest va organitzar el calendari, centres, professionals sanitaris i recursos necessaris. Els tallers de “No ho escampis” es van dur a terme durant més de dos mesos (des del 10 de setembre fins al 18 de novembre). Set professionals sanitaris foren els encarregats d'impartir-los: cinc infermeres, un tècnic de radiodiagnòstic i un tècnic de cures auxiliars d'infermeria.

La metodologia utilitzada es va adaptar a cada cicle formatiu, sempre promovent la participació activa de l'alumnat en les diferents sessions.

Els tallers, d'una durada de 45 minuts, es van dividir en tres grans blocs: educació infantil, educació primària i educació secundària, que compartia metodologia amb batxillerat i formació professional.

• EDUCACIÓ INFANTIL

- Contar el conte de *Mister Virus* (creat pel mateix grup)

Amb el protagonista del conte, els infants entenen que estem envoltats de virus. Mister Virus, el virus simpàtic que viatja per tot el món, només vol conèixer noves ciutats i pobles i fer nous amics, però aquests sempre acaben emmalaltint. És aquí on apareix la figura de l'*escut protector*, recurs emprat per explicar als infants les diferents mesures de prevenció: rentada de mans, higiene respiratòria i distància social.

- Història de la rentada de mans de Nura i Mateu (creat pel mateix grup)
Nura i Mateu, dos dels personatges del conte *Mister Virus*, expliquen una història amb els passos a seguir per rentar-se bé les mans, i així poder recordar-ho amb facilitat.
- Lliurament d'un dibuix de Mister Virus perquè els infants el poguessin acolorir.

• EDUCACIÓ PRIMÀRIA

• Primer cicle

- Contar el conte de *Mister Virus*.

Es va utilitzar el conte de *Mister Virus* afegint l'ús de la mascareta a l'escut *protector*, ja que aquesta és d'ús obligatori a partir de 6 anys.

- Diàleg constant amb els infants durant el conte, fent-hi intervencions participatives perquè entenguessin i aprenguessin hàbits saludables.
- Història de la rentada de mans de Nura i Mateu.
- Lliurament del diploma “Ja ets un expert en malalties infeccioses com la COVID-19 i saps com has de protegir-te i protegir les teves amistats i la teva família. No oblidis tot el que has après”.

• Segon i tercer cicle

- Presentació audiovisual com a suport de l'explicació del professional sanitari dividida en dos blocs.

Al primer bloc es parlava sobre què és una malaltia infecciosa i les vies de transmissió; la importància d'una bona higiene de les mans (en què es va emprar un vídeo elaborat pel mateix grup, que ajudava a veure d'una manera clara la tècnica correcta); què és la higiene respiratòria i com dur-la a terme; el bon ús de la mascareta i la necessitat de la distància social en temps de pandèmia.

Al segon bloc s'identificaven les diferents emocions viscudes durant el confinament amb l'ajuda d'imatges d'emoticones.

Durant la presentació, mitjançant el diàleg i la resolució de dubtes, es fomentava la interacció amb l'alumnat.

- Pràctica de la tècnica correcta d'higiene de les mans amb solució hidroalcohòlica.

• EDUCACIÓ SECUNDÀRIA, BATXILLERAT I FORMACIÓ PROFESSIONAL

- Presentació audiovisual en què s'ampliaven els conceptes respecte de l'educació primària, emprant com a suport vídeos que reforçaven l'explicació de la tècnica

d'higiene de les mans (vídeos realitzats pel mateix grup) i el concepte de transmissió per gotes.

S'animava a la participació de l'alumnat mitjançant la conversa.

- Visualització del vídeo del Govern de les Illes Balears “Ningú vol carrers buits”.

En acabar cada sessió, el professional que impartia el taller emplenava un full de registre de preguntes sorgides durant la classe.

Es lliurava al professorat l'enquesta de satisfacció mitjançant un codi QR. Aquesta enquesta avaluava el taller, i s'hi s'inclouïen ítems relacionats amb el membre de “No ho escampis”, amb els recursos i la metodologia emprada, i amb els conceptes explicats. S'hi valorava, també, la utilitat de la intervenció des del punt de vista del professor, mitjançant ítems com: canvi d'actitud dels alumnes, millora dels coneixements sobre prevenció, augment de la seguretat a l'hora d'oferir recomanacions a l'alumnat i disminució del seu nivell d'estrès. Per altra banda, demanava de manera directa sobre possibles millores del taller; si es considerava necessari programar més intervencions en temes de salut i quins serien els temes d'interès per a futures intervencions. Finalment, es demanava al professorat si considerava necessària la figura de la infermera escolar al seu centre.

RESULTATS

Aquests tallers, que van durar més de dos mesos, van arribar a un total de 5.906 alumnes de 22 centres educatius de tots els cicles. Es van impartir a 376 cursos, amb un total de 351 sessions, i es realitzaren una mitjana de cinc tallers diaris per professional, en què s'invertiren 539 hores.

Dels 376 cursos, 43 eren d'educació infantil, 50 de primer cicle d'educació primària, 119 de segon i tercer cicle d'educació primària, 118 d'educació secundària obligatòria, 32 de batxillerat i 14 de formació professional.

154 professors (el 43% del total) van respondre les enquestes de satisfacció. De l'anàlisi d'aquestes avaluacions, vam obtenir-ne els resultats següents:

Els tallers van aconseguir un notable alt dels educadors, que van atorgar-los una puntuació global de 4,23 de 5.

Dels 8 punts avaluats, tots van aconseguir una nota superior a 4. Els millors puntuats van ser els ítems “el professional que imparteix el taller explica amb claredat i de manera ordenada” (amb una mitjana de 4,44) i “els conceptes explicats seran útils en el dia a dia de l'alumnat” (amb una mitjana de 4,40).

Els altres ítems avaluats van obtenir les puntuacions següents:

Ítem avaluat	Puntuació (1-5)
Els temes desenvolupats han resultat interessants	4,23
Fomenta la participació del grup i interactua amb l'alumnat	4,21
Els materials didàctics han estat adequats	4,09
Metodologia emprada	4,17
Interès de l'alumnat	4,39
Temps assignat	4,14

Per nivells educatius, la formació professional és el que va donar una puntuació més alta (un 5) a l'activitat, mentre que educació infantil la va situar en un 3,83. També es va assenyalar que l'activitat es podria millorar disposant de més temps i potenciant els elements i recursos que fomentessin més la participació dels alumnes.

A la pregunta sobre si el professorat considerava necessari programar més activitats formatives en temes de salut, el 66,4% va respondre afirmativament. L'alimentació, els hàbits saludables, la higiene i la sexualitat van ser els temes més demanats per les escoles, alhora que també plantejaven fer més accions formatives sobre la COVID-19.

Per altra banda, el 70% del professorat va considerar necessària la figura de la infermera escolar (amb puntuacions de 4 i 5), especialment al cicle d'educació infantil.

De l'anàlisi dels fulls de registre de dubtes, cal dir que es van recollir un total de 426 preguntes fetes per l'alumnat, principalment d'educació primària (251) i d'educació secundària (109). Els temes que més dubtes van generar entre la població escolar de l'illa van ser: l'ús de les màscares, els mecanismes de transmissió del virus, els efectes i les conseqüències de la malaltia de la COVID-19 i tota la incertesa que envolta la pandèmia.

Es va valorar també la incidència de casos de COVID-19 diagnosticats en alumnes escolaritzats en els diferents centres educatius de tota l'illa durant el primer trimestre del curs escolar. La incidència va ser del 10,32%, el percentatge més baix de totes les Illes Balears.

CONCLUSIONS

Després d'analitzar totes les dades obtingudes amb la campanya escolar "No ho escampis", podem concloure que els tallers duts a terme als diferents centres educatius de l'illa de Menorca sobre les mesures de prevenció de les malalties infeccioses han estat eficaços i han complert els objectius fixats.

No podem determinar que el baix percentatge d'incidència de casos de COVID-19 diagnosticats en alumnes escolaritzats estigui relacionat directament amb els tallers "No ho escampis", però sí que ens sembla rellevant l'avaluació positiva de la intervenció per part del professorat i els canvis

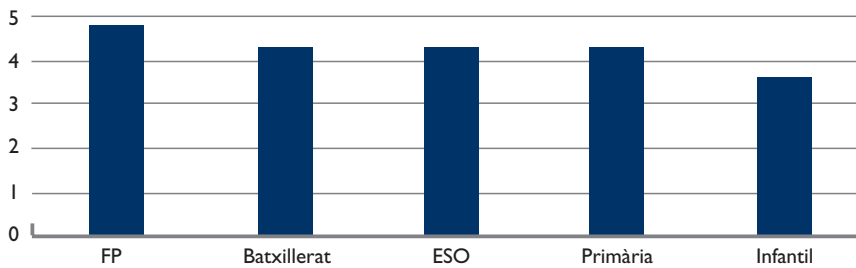
d'hàbits detectats en l'alumnat en la rentada de mans, l'ús de la mascareta i una major consciència sobre la situació sanitària i les mesures de protecció que eviten la transmissió del virus.

Els educadors reconeixen haver millorat els seus coneixements sobre prevenció i haver augmentat la seva seguretat a l'hora d'oferir recomanacions a l'alumnat.

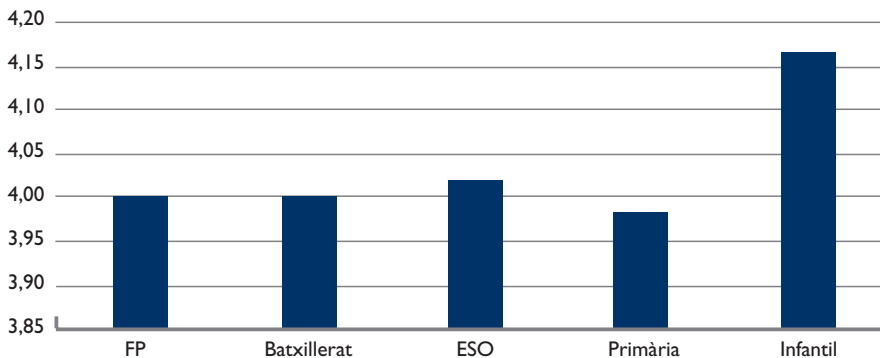
Però, hem de ser conscients que l'educació per a la salut no es pot limitar només a intervencions puntuals, ocasionals i aïllades. Seria necessària l'elaboració i la implantació de programes per a la salut escolar, en què la figura de la infermera afavoriria una millora de la salut de tots els membres de la comunitat educativa i, en conseqüència, una millora de la salut de la població; tot plegat seria una inversió de futur.

ANNEX

GRÀFIC 1: UTILITAT DELS CONTINGUTS SEGONS EL NIVELL D'ESTUDIS

GRÀFIC 2: NECESSITAT DE LA FIGURA DE LA INFERMERA ESCOLAR SEGONS EL NIVELL EDUCATIU

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Casado, A. E. (2015, 1 de maig). «Enfermería escolar, la situación hoy en día» *Revista Enfermería CyL*. <http://www.revistaenfermeriacyl.com/index.php/revistaenfermeriacyl/article/view/144/116>

Guterres, Évilin C.; Rosa, E. de O.; Da Silveira, A., i Dos Santos, W. M. (2017). «Educación para la salud en el contexto escolar: estudio de revisión integradora». *Enfermería Global*, 16(2), 464-499. <https://doi.org/10.6018/eglobal.16.2.235801>.

«Importancia de la higiene de manos en el ámbito sanitario-Ridec». (2017, 14 de novembre). *Enfermería 21*.

<https://www.enfermeria21.com/revistas/ridec/articulo/27120/importancia-de-la-higiene-de-manos-en-el-ambito-sanitario/>.

Raimundo Padrón, E.; Companioni Landín, F., i Rosales Reyes, S. (2015). «Apuntes históricos sobre el lavado de las manos». *Rev Cubana Estomatol*, 52(2), 78-85. Recuperat de <http://www.revestomatologia.sld.cu/index.php/est/article/view/237/143>.

Cabañas, B. F. (2020, 13 de maig). «Importancia del papel del enfermero en la salud escolar». *NPunto*.

<https://www.npunto.es/revista/26/importancia-del-papel-del-enfermero-en-la-salud-escolar>.

Araujo, J. P. (2013). «Importancia del rol de la enfermera escolar en los centros educativos de las Islas Canarias» [*Rev Rol Enferm. 2013*]-Medes. *Rev Rol Enfer*. <https://medes.com/publication/82713>.

«Educación para la salud en el contexto escolar: estudio de revisión integradora». (2017). *Enfermería Global*. <https://revistas.um.es/eglobal/article/view/235801/210221>.

De EUHC, de la Sociedad. CPENLHS. *La educación para la salud en la escuela: una herramienta con poderes de cambios positivos en los hábitos saludables de la sociedad*. [Internet]. Acise.cat. [citad l'11 de maig de 2021]. Disponible a: <http://acise.cat/wp-content/uploads/2015/09/PESEI-2014-2015-castellano-PDF.pdf>

Asociación Nacional e Internacional de Enfermería Escolar (Amece). (2014, 12 d'octubre). «Registro de Intervenciones de la Enfermera Escolar». Recuperat l'11 de maig de 2021, lloc web d'Amece. es: <https://amece.es/articulo-registro-de-intervenciones-de-la-enfermera-escolar/>.

«Higiene de las manos: ¿por qué, cómo, cuándo?» [Internet]. Who.int. [citad l'11 de maig de 2021]. Disponible a: https://www.who.int/gpsc/5may/tools/ES_PSP_GPSCI_Higiene-de-las-Manos_Brochure_June-2012.pdf?ua=1.